

SVETO
STARA IN
PISMO
NOVA ZAVEZA

JERUZALEMSKA
IZDAJA

SVETO PISMO
STARA IN NOVA ZAVEZA
Jeruzalemska izdaja (SPJ)

Uradni prevod Katoliške cerkve v Sloveniji iz izvirnih jezikov
Vse avtorske pravice ima Katoliška cerkev (zanjo Slovenska škofovska konferenca)
Prva celotna izdaja Svetega pisma, Stare in Nove zaveze

© 2024, Slovenska škofovska konferenca
Vse pravice pridržane

Svetopisemsko besedilo

Prevod iz izvirnih jezikov (hebrejščine, aramejščine in grščine)

Uvodi, opombe in reference

Prevod in priredba po *La Bible de Jérusalem*,

© 1998, Les Éditions du Cerf, Paris

Imprimatur: kardinal Pierre Eyt, predsednik Doktrinarne komisije
Francoske škofovske konference, Rim, 30. septembra 1999

Slovenska škofovska konferenca (SŠK)

Imprimatur: škof msgr. dr. Andrej Saje, predsednik SŠK

Št. 18-27/22, Ljubljana, 7. oktober 2022

Urednik: Jože Krašovec

Prevajalci: Milan Holc, Jože Krašovec, Maksimilijan Matjaž, Maria Carmela Palmisano,

Miran Špelič, Bogomir Trošt, Terezija Snežna Večko, Janez Zupet

Lektorji in drugi sodelavci: Alenka Arko, Irena Avsenik Nabergoj, Rosana Čop,

Mirjana Filipič, Karmen Kenda-Jež, Verena Koršič Zorn, Stane Okorn, Lucija Pavlovič,

Barbara Rodošek, Peter Weiss

Fotografije: Damjan Prelovšek

Oblikovanje: Evita Lukež

Grafična priprava: Uroš Čuden – Medit, d. o. o., Notranje Gorice

Izdali in založili:

Slovenska škofovska konferenca in

Založba Družina, d. o. o.

Odgovarjata: škof msgr. dr. Andrej Saje (za Katoliško cerkev) in Tone Rode (za Družino)

Organizacija in vodenje tiska: Robert Debevec, Družina d. o. o., Ljubljana

Tisk: Legatoria Editoriale Giovanni Olivotto, L.E.G.O. S. p. A., Vicenza, Italija

Naklada: 4500 izvodov; 500 izvodov (luksuzna izdaja)

Ljubljana, 2024

VSEBINSKO KAZALO

Predgovor	11
Kanon hebrejske Biblije	15
Knjige grške Biblije (Septuaginte) Stare zaveze	16
Krščanski kanon Svetega pisma Stare zaveze	18
Knjige latinske Biblije (Vulgate) Stare zaveze	20
Kanon Nove zaveze	22
Pot do francoske in slovenske Jeruzalemske Biblije	23
Osnovna navodila za pripravo knjige	28
Lastna imena	31
Seznam krajšav	33

SVETO PISMO STARA ZAVEZA

37

PETEROKNJIŽJE (PENTATEVH)

39

Uvod v Peteroknjižje	41
Prva Mojzesova knjiga (Geneza)	53
Druga Mojzesova knjiga (Eksodus)	147
Tretja Mojzesova knjiga (Levitik)	223
Četrta Mojzesova knjiga (Numeri)	275
Peta Mojzesova knjiga (Devteronomij)	347

ZGODOVINSKE KNJIGE

407

Uvod v Jozuetovo knjigo, knjigo Sodnikov, Rutino knjigo, Samuelovi knjigi in Knjigi kraljev	409
Jozue	417
Sodniki	459
Ruta	502
Prva Samuelova knjiga	508
Druga Samuelova knjiga	563
Prva knjiga kraljev	615
Druga knjiga kraljev	670
Uvod v Kroniški knjigi ter Ezrovo in Nehemijevo knjigo	719
Prva kroniška knjiga	725
Druga kroniška knjiga	773

Ezra	829
Nehemija	846
Uvod v Tobitovo, Juditino in Esterino knjigo	871
Tobit	874
Judita	897
Estera	922
Uvod v Knjigi Makabejcev	943
Prva knjiga Makabejcev	946
Druga knjiga Makabejcev	998

MODROSTNE KNJIGE 1039

Uvod v modrostne knjige	1041
Uvod v Jobovo knjigo	1049
Job	1052
Uvod v Psalme	1121
Psalmi	1127
Uvod v knjigo Pregovorov	1329
Pregovori	1331
Uvod v Pridigarjevo knjigo	1387
Pridigar (Kohélet)	1389
Uvod v Visoko pesem	1405
Visoka pesem	1408
Uvod v Knjigo modrosti	1425
Knjiga modrosti	1427
Uvod v Sirahovo knjigo	1473
Sirah	1476

PREROŠKE KNJIGE 1583

Uvod v preroške knjige	1585
Izaija	1610
Jeremija	1753
Žalostinke	1879

Baruh	1896
Ezekiel	1908
Daniel	1999
Ozej	2036
Joel	2061
Amos	2071
Abdija	2091
Jona	2095
Mihej	2099
Nahum	2113
Habakuk	2119
Sofonija	2127
Agej	2135
Zaharija	2138
Malahija	2156

SVETO PISMO NOVA ZAVEZA

2161

Uvod v sinoptične evangelije	2163
Evangelij po Mateju	2175
Evangelij po Marku	2245
Evangelij po Luku	2282
Uvod v evangelij po Janezu in Janezova pisma	2353
Evangelij po Janezu	2360
Uvod v Apostolska dela	2431
Apostolska dela	2435
Uvod v pisma svetega Pavla	2503
Pismo Rimljanom	2514
Prvo pismo Korinčanom	2547
Drugo pismo Korinčanom	2573
Pismo Galačanom	2588
Pismo Efežanom	2598
Pismo Filipljanom	2608
Pismo Kološanom	2615
Prvo pismo Tesaloničanom	2622
Drugo pismo Tesaloničanom	2628
Prvo pismo Timoteju	2632
Drugo pismo Timoteju	2639

Pismo Titu _____	2644
Pismo Filemonu _____	2647
Uvod v Pismo Hebrejcem _____	2651
Pismo Hebrejcem _____	2653
Uvod v katoliška pisma _____	2677
Jakobovo pismo _____	2682
Prvo Petrovo pismo _____	2690
Drugo Petrovo pismo _____	2698
Prvo Janezovo pismo _____	2703
Drugo Janezovo pismo _____	2716
Tretje Janezovo pismo _____	2717
Judovo pismo _____	2718
Uvod v Razodetje _____	2723
Razodetje (Apokalipsa) _____	2726

DODATKI

2759

Časovna preglednica _____	2761
Hasmonejska in herodovska dinastija _____	2777
Koledar _____	2779
Preglednica mer in denarnih enot _____	2781
Abecedni seznam najpomembnejših opomb _____	2783
Slovar tematskih opomb _____	2795

ZEMLJEVIDI IN NAČRTI

2879

PREDGOVOR

Sveto pismo je »knjiga knjig« in je v celoti prevedeno v 670 jezikov, celotna Nova zaveza v 1520 jezikov, vsaj del Svetega pisma v približno 3300 jezikov. Najstarejši prevodi v aramejski, sirski, grški in latinski jezik, delno pa tudi v nekatere druge jezike, so pomembne priče prenašanja izvirnega besedila od začetkov do danes. Osnovni cilj prevajanja v druge jezike je odpiranje vsebine knjige knjig vsem ljudem dobre volje v različnih narodih in kulturah. Prevodi Svetega pisma so večinoma soustvarjali narodni knjižni jezik, skupaj z uvodi in opombami pa tudi narodno kulturo v ožjem in širšem smislu.

Za vrednotenje Svetega pisma samega na sebi in v njegovih izročilih je pomembna zavest o temeljnih vsebinah Stare in Nove zaveze. Sveto pismo je knjiga Božjega razodetja in deluje kot celota na temelju značilnega svetopisemskega monoteizma. Bog svetopisemskega razodetja je v prvi vrsti edini sveti Bog, začetek in konec vesoljne zgodovine, a ne ostaja zakrit v svoji presežnosti, temveč deluje v zgodovini narodov in Izraela, ki ga je izbral za posrednika razodetja vsem narodom. Učlovečenje Božjega Sina Jezusa Kristusa ob dopolnitvi časa zgodovino narodov dopolnjuje z novimi vsebinami in ji daje novo smer z obljubo dopolnitve ob koncu časa.

V obdobju po drugi svetovni vojni je v družini narodov dobila posebno mesto francoska Jeruzalemska Biblija (*La Bible de Jérusalem*), ki je doslej doživela štiri različice in je bila prevedena v številne jezike, med drugim v angleščino, hrvaščino, italijanščino, nemščino in španščino. Zadnja korenita revizija je izšla leta 2000. Da dopolnimo bogato dediščino slovenskih prevodov Svetega pisma s komentirano izdajo s težiščem na razlagi ključnih svetopisemskih pojmov v perspektivi celote Svetega pisma, so slovenski škofje v letih od 2003 do 2006 sprejeli pobudo Jožeta Krašovca, da po vzoru katoliške izdaje francoske *La Bible de Jérusalem* pripravimo nov slovenski katoliški prevod Svetega pisma (SPJ).

Osnovno vodilo novega slovenskega prevoda Svetega pisma v primerjavi s slovenskim standardnim prevodom iz leta 1996 (SSP) je večja usklajenost med osnovnimi postavkami prevoda: točnost v razmerju do izvirnika, jasnost v prevodnem jeziku, blagoglasje glede na potrebe bogoslužja in zavestno upoštevanje izročila dobrih prevodnih rešitev v prejšnjih stoletjih. Iz teh razlogov je v postopku redakcije imela pomembno vlogo mariborska izdaja prevoda Svetega pisma (imprimatur; Maribor, dne 12. julija 1958), ki se večinoma še vedno uporablja v bogoslužju. Prevajalci smo po posebnem dogovoru dali prednost starejšim prevodom, kadar se v standardnem prevodu (SSP) pojavlja sprememba ustaljenega izročila v prevajanju Svetega pisma brez utemeljenega razloga.

Pomembna novost novega prevoda so opombe, ki veliko pozornost posvečajo razlagi pomena temeljnih teoloških pojmov. Opombe v tej izdaji niso preprosto prevedene iz francoske *La Bible de Jérusalem*, temveč so v precejšnji meri dopolnjene na temelju drugih virov. Zato ima slovenska izdaja povprečno do 20 odstotkov več opomb kakor francoski izvirnik. Za svobodno priredbo opomb je Jože Krašovec pridobil pisno soglasje založbe Les éditions du Cerf v Parizu. Prevodno predlogo uvodov in opomb je na temelju izdaje *La Bible de Jérusalem* iz leta 2000 pripravil prof. Stane Okorn, vsak prevajalec pa jih je za svoj del prevoda ustrezno priredil in dopolnil po osnovnem sistemu, ki smo ga sprejeli že za pripravo standardnega prevoda Svetega pisma (SSP).

Prevodi Svetega pisma so odločilno vplivali na razvoj duhovne in splošne kulture v Evropi ter drugod po svetu. V vsakdanji govorici in v literaturi so opazni tipično svetopisemski izrazi in besedne zveze: nadloga, eksodus, grešni kozel, edenski vrt (1 Mz 28), drevo življenja (1 Mz 2,9; Prg 3,18), jesti prepovedan sad (1 Mz 2,17), (človek si služi kruh) v potu svojega obraza (1 Mz 3,19), vrniti se v prah (1 Mz 3,19), varuh svojega brata (1 Mz 4,9), star kakor Matuzalem (1 Mz 5,27), rosa neba (1 Mz 27,28), egiptovski lonci mesa (2 Mz 16,3), oko za oko in zob

za zob (2 Mz 21,24; 3 Mz 24,20), častiti zlato tele (2 Mz 32,4), človek ne živi samo od kruha (5 Mz 8,3), glas vpjočega v puščavi (Iz 40,3), sejejo veter in žanjejo vihar (Oz 8,7), lizati prah (Ps 72,9), izgubljena ovca (Ps 119,176; Mt 18,12-14; Lk 15,4-6), nič ni novega pod soncem (Prd 1,9), spanje pravičnega (Prd 5,11), izgubljeni sin (Lk 15,11-32) itd.

S prevajanjem Svetega pisma v krajevne jezike je Sveto pismo odločilno vplivalo na razvoj jezika, literarnih oblik, umetnosti in glasbe. Vplivalo pa je tudi na celotno psihologijo in nazore narodov. Prevajalci so izvirno besedilo tako zelo spoštovali, da so cele stavke in izraze precej dobesedno prevedli v krajevni jezik, nekatere izraze pa so kar prevzeli iz izvirnika. Bolj ali manj v vseh evropskih jezikih najdemo številne hebrejske in aramejske izraze, ki jih ni bilo mogoče ustrezno prevesti: amen, kamela, kerub/kerubski, efod, aleluja, hozana, mamon, mana, mesija/mesijanski, mira, pasha/pashalen, rabi, Satan/satanski, seraf/serafinski, sobota/sobotni. Prevodi Svetega pisma so med drugim odločilno vplivali na razvoj oblik svetopisemskih imen. V starejših prevodih so prevajalci oblike svetopisemskih imen prevzemali iz latinske Vulgate, ki v večini imen Stare zaveze iz fonetičnih in drugih razlogov kaže vsaj majhen odmik od oblik lastnih imen v hebrejskem izvirniku. Ker so najvplivnejši novejši prevodi Svetega pisma v načelu prevzeli oblike svetopisemskih lastnih imen iz izvirnika, smo lahko ta pomembni obrat z občutkom varnosti storili tudi mi.

Že pred pripravo novega, katoliškega prevoda Svetega pisma po jeruzalemski predlogi je bilo zelo aktualno vprašanje redakcije prevoda knjige Psalmov za liturgično rabo. Prevod knjige Psalmov je Jože Krašovec pripravil v okviru projekta standardnega prevoda Svetega pisma (SSP), ki ga je vodil od leta 1984 do konca leta 1996. Prihajale so pobude, da bi prevod Psalmov pregledali komisijsko s posebno pozornostjo na temeljna pravila, ki veljajo za petje psalmov v raznih liturgičnih opravilih. Po naročilu Slovenske škofovske konference (SŠK) je bila sestavljena posebna Komisija za pripravo bogoslužnih knjig. Člani komisije so bili: doc. dr. Bogdan Dolenc, prof. Jože Faganel, akad. prof. dr. Kajetan Gantar, akad. prof. dr. Jože Krašovec, prof. Mirko Mahnič, izr. prof. dr. Maksimilijan Matjaž, doc. dr. Miran Špelič (koordinator); na začetku tudi doc. dr. Jurij Bizjak in dr. Ivan Likar. Ta komisija je v letih od 1997 do 2005 na skupnih sestankih opravila redakcijo celotne knjige Psalmov za liturgično rabo.

Priprava novega katoliškega prevoda Svetega pisma je potekala tako, da smo najprej pripravili prevod Nove zaveze in jo izdali skupaj s knjigo Psalmov: *Sveto pismo: Nova zaveza in Psalmi* (Ljubljana 2010). Sledili so štirje zvezki prevoda Stare zaveze: *Sveto pismo: modrostne in preroške knjige* (Ljubljana 2013); *Sveto pismo: Peteroknjižje* (Ljubljana 2014); *Sveto pismo: Zgodovinske knjige* (Ljubljana 2015). Izdaja zgodovinskih knjig iz leta 2015 obsega knjige od Jozueta do Druge kroniške knjige. V letih 2016–2017 smo pripravili prevod preostalih zgodovinskih knjig: Ezra, Nehemija, Tobit, Judita, Estera, Prva knjiga Makabejcev, Druga knjiga Makabejcev. Po temeljitih redakcijah smo te knjige izdali leta 2019 pod naslovom *Sveto pismo: zgodovinske knjige* (drugi del).

Urednik Jože Krašovec je tako na začetku projekta poskrbel za preliminaren prevod uvodov in opomb iz francoske *La Bible de Jérusalem* iz leta 2000. Za uvodni del je na temelju najvplivnejših izdaj Svetega pisma in drugih temeljnih virov pripravil seznam hebrejskega, grškega in latinskega kanona svetopisemskih knjig, opis poti do francoske in slovenske izdaje Jeruzalemske Biblije, osnovna navodila za pripravo izdaje novega prevoda Svetega pisma, pravila o oblikah pisanja lastnih imen, seznam krajšav. Vse to je bilo vključeno že v uvod izdaje prvega delnega prevoda pod naslovom *Sveto pismo: Nova zaveza in Psalmi* (Ljubljana 2010). Krašovec je v vlogi koordinatorja projekta in urednika prevoda tudi poskrbel, da ima že izdaja Nove zaveze in Psalmov na koncu pomembne dodatke, ki pokrivajo celotno Sveto pismo in so torej nepogrešljiv del izdaje celotnega prevoda Stare in Nove zaveze: časovna preglednica, preglednica hasmonejske in herodovske dinastije, koledar, preglednica mer in denarnih enot, abecedni se-

znam najpomembnejših opomb, slovar tematskih opomb, zemljevidi in načrti. Priprava teh dodatkov je že na začetku dela na tem projektu omogočala lažje usklajevanje terminologije, oblik imen in izbor vsebinskih poudarkov v oblikovanju uvodov in opomb.

Primerjalno raziskovanje priznanih prevodov Svetega pisma kaže, da so bili tako teološki in filozofski prizvoki kakor tudi pesniške in retorične značilnosti v veliki meri ustrezno prestavljeni v nove jezike. To je ustvarilo značilno svetopisemsko literarno topografijo in je imelo za posledico določeno idejno in formalno enotnost med različnimi jezikovnimi izročili kljub razlikam med jeziki. Vzajemnost med obliko in vsebino v izvorniku in v prevodih pomeni most in stičišče med jeziki in kulturami. Da bi bile naše odločitve čim bolj skladne z dolgo zgodovino pogledov na prevajanje sakralnih besedil, še zlasti Svetega pisma, je Krašovec leta 2013 pri založbi SAZU in ZRC SAZU izdal knjigo *Prevajanje med teorijo in prakso*, ki obravnava vsa pereča vprašanja, s katerimi se srečujejo prevajalci.

Na koncu zahtevnega dela z veseljem ugotavljamo, da je sodelavce in sodelavke pri tem projektu vsa leta povezovala zavest odgovornosti in hvaležnosti Božji previdnosti za neprecenljivi dar Božje besede knjige knjigi. Tukaj navajamo prevajalce po abecednem redu in njihov delež pri projektu.

Staro zavezo so prevajali:

Mag. Milan Holc: Druga Mojzesova knjiga, Jozue, Sodniki, Ruta, Ezra, Nehemija, Prva knjiga Makabejcev, Druga knjiga Makabejcev, Pregovori, Daniel, mali preroki; akad. prof. dr. Jože Krašovec: Prva Mojzesova knjiga, Prva kroniška knjiga, Judita, Psalmi, Job, Pridigar, Žalostinke; izr. prof. dr. Maria Carmela Palmisano: Tretja Mojzesova knjiga, Druga kroniška knjiga, Tobit, Knjiga modrosti, Sirah; doc. Terezija Snežna Večko: Četrta Mojzesova knjiga, Samuelovi knjigi, Estera, Izaija; prof. Bogomir Trošt: Baruh; prof. Janez Zupet: Peta Mojzesova knjiga, Knjigi kraljev, Visoka pesem, Jeremija, Ezekiel.

Novo zavezo so prevajali:

Akad. prof. dr. Jože Krašovec: Pismo Rimljanom (v letu 2020); izr. prof. dr. Maksimilijan Matjaž ob sodelovanju z doc. dr. Miranom Špeličem: evangeliji (v letih 2007–2010); Apostolska dela, Prvo in Drugo pismo Korinčanom, Pismo Galačanom, Pismo Efežanom, Pismo Filipljanom, Pismo Kološanom, Prvo in Drugo pismo Tesaloničanom, Razodetje (v letih 2021–2022); prof. Bogomir Trošt ob sodelovanju z doc. dr. Mirjano Filipič in s prof. Janezom Zupetom: Prvo in drugo pismo Timoteju, Pismo Titu, Pismo Hebrejcem, Jakobovo pismo, Prvo in Drugo Petrovo pismo, Prvo, Drugo in Tretje Janezovo pismo, Judovo pismo (v letih 2007–2010).

V imenu Slovenske škofovske konference (SŠK) je pripravo prevoda Svetega pisma po predlogi francoske *La Bible de Jérusalem* vsa leta spremljal škof msgr. dr. Jurij Bizjak, profesor Svetega pisma. Po končanih delnih prevodih je besedilo pregledal in o delu poročal na rednih sejah SŠK.

V celotnem obdobju priprave prevoda Svetega pisma in redakcije uvodov in opomb so zelo pomembno vlogo opravili lektorji, ki so sodelovali predano in požrtvovalno, večinoma individualno ob neposrednem stiku s prevajalci: izr. prof. dr. Alenka Arko, prof. ddr. Irena Avsenik Nabergoj, prof. Rosana Čop, višja znanstvena sodelavka dr. Karmen Kenda Jež, prof. Barbara Rodošek; znanstveni sodelavec dr. Peter Weiss. Prof. Verena Koršič Zorn je opravila izredno zahtevno in pomembno delo priprave referenc k vsem knjigam Stare in Nove zaveze, Lucija Pavlovič je opravila tehnični in korektorski pregled celotnega prevoda Stare in Nove zaveze. Evita Lukež je ob sodelovanju Uroša Čudna skrbela za zahtevno in pomembno delo oblikovanja podobe in za grafično pripravo besedila od začetka do konca.

Priprava novega komentiranega prevoda Svetega pisma (Jeruzalemska izdaja) je bila v vseh fazah zelo zahteven projekt, še zlasti, ker smo sodelavci ves čas veliko pozornost posvečali tako izvornemu jeziku in slogu kot tudi varovanju tradicije slovenskih prevodov Svetega pisma. Skrb za poenotenje sistema postavitve prevoda, uvodov, opomb, referenc in dodatkov pa je zahtevala večje število faz korektorskega preverjanja. Po temeljitem pregledu prve izdaje prevoda Stare zaveze v štirih knjigah smo se leta 2020 odločili, da najprej pripravimo celotno Staro zavezo za elektronsko izdajo. V letih 2020–2023 je potekalo prevajanje nekaterih knjig Nove zaveze in usklajevalna redakcija celotnega prevoda Stare in Nove zaveze za tiskano izdajo celotnega Svetega pisma v eni knjigi.

Skladno s pomenom prevoda Svetega pisma za bogoslužje in vse pastoralne naloge Cerkve je samoumevno, da ima avtorske pravice nad celotnim prevodom Svetega pisma SŠK, ki je nastajanje prevoda ves čas spremljala in je za izdaje posameznih zvezkov dala tudi dovoljenje za tisk (*imprimatur*). V letu 2020 smo dosegli dogovor, da vsi sodelavci pri pripravi novega prevoda Svetega pisma (Jeruzalemska izdaja) še pred tiskom celotne Stare zaveze v eni knjigi s posebno pogodbo svoje avtorske pravice prenesemo na SŠK. Po končanem delu celotnega prevoda Stare zaveze v letu 2022 je SŠK na podlagi pozitivnega mnenja cenzorja dala dovoljenje za tisk (*imprimatur*) celotnega Svetega pisma (gl. sporočilo predsednika SŠK, msgr. dr. Andreja Sajeta z dne 7. oktobra 2022, št. 18-27/22).

Finančno je projekt novega prevoda Svetega pisma v prvi in sklepni fazi (2007–2014, 2019) podprla Javna agencija za knjigo Republike Slovenije, v drugi fazi (2013–2023) pa ustanova Katoliške cerkve v Nemčiji – Renovabis. Z deležem teh dveh ustanov smo krili najnujnejše stroške priprave preloma in delno tiska. Obema ustanovama se za prijazno sodelovanje iskreno zahvaljujemo.

Akad. prof. dr. Jože Krašovec
koordinatorski projekt
in urednik prevoda

¹⁸Gospod Bog je rekel: »Ni dobro človeku samemu biti. Naredil mu bom pomočnico, njemu primerno.« ¹⁹Gospod Bog je torej naredil iz zemlje vse živali polja in vse ptice neba in jih privedel k Adamu, da bi videl, kako jih bo imenoval in da bi vsako živo bitje imelo tisto ime, ki bi mu ga dal Adam. ²⁰In Adam je dal imena vsej živini in vsem pticam neba in vsem živalim polja, za Adama pa se ni našla pomočnica, njemu primerna. ²¹Tedaj je Gospod Bog dal pasti na Adama trdno spanje, da je zaspal. Vzel je eno njegovih reber in tisto mesto napolnil z mesom. ²²Gospod Bog je iz rebra, ki ga je vzel Adamu, naredil ženo in jo privedel k Adamu. ²³Tedaj je rekel Adam:

»To je zdaj kost iz mojih kosti
in meso iz mojega mesa;
ta se bo imenovala móžinja,
kajti iz moža je vzeta.«

²⁴Zaradi tega bo zapustil mož očeta in mater in se držal svoje žene in bosta eno meso.

²⁵Bila sta pa oba naga, Adam in njegova žena, a ju ni bilo sram.

Pripoved o rajju (↗ Rim 5,12-21)

3 ¹Kača je bila bolj prekanjena kakor vse živali polja, ki jih je naredil Gospod Bog. Rekla je ženi: »Ali je res Bog rekel: »Ne smeta jesti od nobenega drevesa v vrtu?« ²Žena je rekla kači: »Od sadu drevja v vrtu smeja jesti. ³Toda o drevesu, ki je sredi vrta, je rekel Bog: »Ne jejta od njega, tudi dotikajta se ga ne, drugače bosta umrla.« ⁴Kača pa je ženi rekla: »Nikakor ne bosta umrla, ⁵ampak Bog ve, da se va-

18 Pripoved o stvarjenju žene v vrsticah 18-24 (25) pomeni prehod na poglavje 3 in ni logično nadaljevanje vrstic 15-17, kajti »človek« (v. 16; prim. 3,22) je razumljen kolektivno in vključuje moža in ženo. Z vidika tradicije so vrstice 18-24 logično nadaljevanje vrstice 7 (in v. 8). Pisec uvrsti pripoved o stvarjenju žene tik pred trenutek, ko bo imela odločilno vlogo pri prestopu Božje prepovedi. **21** z *mesom*: pri živalih in pri človeku pomeni to najprej mišice (41,2-4; 2 Mz 4,7; Job 2,5), nato pa celotno telo (4 Mz 8,7; 1 Kr 21,17; 2 Kr 6,30), družinske vezi (2,23; 29,14; 37,27), celo človeštvo ali vsa živa bitja skupaj (»vse meso«) (6,17,19; Ps 136,25; Iz 40,5-6). Duša (2,7+; Ps 6,5+) ali duh (6,17+) oživiljata meso, ne da bi postala z njim eno. Včasih izraz »meso« poudarja to, kar je v človeku ranljivo in minljivo (6,3; Ps 56,5; Iz 40,6; Jer 17,5). Polagoma se v Svetem pismu razvije določeno nasprotje med obema vidikoma živega človeka (Ps 78,39; Prd 12,7; Iz 31,3; prim. tudi Mdr 8,19; 9,15+). Hebrejščina ne pozna besede za »telo«, NZ bo to pomanjkljivost zapolnila z uvedbo izraza *sóma* ob izrazu *sarks* (prim. Rim 7,15+; 7,24+). Vrstica 21 je slikovit izraz odnosa, ki povezuje moža in ženo (v. 23) ter ju združuje v eno v zakonu (v. 24). **23** *móžinja ... iz moža*: v hebr. igra be-

sed *iššáh*, »móžinja«, in *iš*, »mož«.

3 **1** Ali je kača prisposoda za bitje, ki je sovražno Bogu in človeku? Vemo, da je modrostna tradicija, nato pa Nova zaveza in vsa krščanska tradicija, v njej videla nasprotnika (skušnjavca, hudiča; prim. Job 1,6sl.). V prid tej trditvi govori dejstvo, da se je kača postavila proti Božji prepovedi z zavajajočo razlago, da hoče Bog možu in ženi prikriti, kaj se bo zgodilo, če bosta jedla prepovedani sad. Proti takšni razlagi pa govorijo opisi, ki jo predstavljajo kot preprosto, a zvito žival, in obsodba, da se bo plazila po trebuhu in jedla prst (v. 14d). Morda je poseg zvite živali kot skušnjavca samo neke vrste namig, da morata mož in žena le sebi pripisati krivdo za svoj prestopke. Dialog, ki poteka v človeku samem, v njegovi notranjosti, je pisec preslikal v pogovor med kačo in ženo. Privlačnost prepovedanega sadu lahko vodi do prestopka. Vrstica 6 opisuje to dogajanje v človeku. **5** *kakor Bog*: BJ prevaja »kakor bogovi«, enako stari prevodi. Razlika z ozirom na 1,26-27 je očitna. Tam je Bog tisti, ki je ustvaril človeka in ženo po svoji podobi, tu pa je »biti kakor bogovi« (ali »kot Bog«) izraz človeškega prizadevanja.

18
Tob 8,6
19
Prd 3,20
21-22
↗ 1 Kor
11,8-9
↗ 1 Tim 2,13
23
Sod 9,2
2 Sam 5,1
Ef 5,30
24
↗ Mt 19,5vzp.
↗ 1 Kor 6,16
↗ Ef 5,31

3
1
Mdr 2,24
↗ In 8,44
↗ Raz 12,9;
20,2
4-5
1 Mz 2,17;
3,22
5
Iz 14,14+

6 ma bodo tisti dan, ko bosta jedla od njega, odprle oči in bosta kakor
 Jak 1,14-15 8 Bog, spoznala bosta dobro in húdo.«⁶Žena je tedaj videla, da je drevo
 1 Kr 19,12 dobro za jed, očem prijetno za pogled in da je to drevo vredno želeči,
 Rim 7,11 13 ker daje spoznanje. Vzela je torej od njegovega sadu in jedla, dala pa
 2 Kor 11,3 je tudi svojemu možu, ki je bil z njo, in je jedel. ⁷In odprle so se obe-
 Iz 65,25 14 ma oči in spoznala sta, da sta naga. Sešila sta si smokvine liste in si
 Mih 7,17 naredila predpasnika.
 15 ⁸Zaslišala sta glas GOSPODA Boga, ki je ob dnevnem vetriču hodil
 Raz 12,17 16 po vrtu. Adam in njegova žena sta se skrila pred obličjem GOSPODA
 1 Mz 2,22+ Boga sredi drevja v vrtu. ⁹GOSPOD Bog pa je poklical Adama in mu
 Kol 3,18 rekel: »Kje si?« ¹⁰Rekel je: »Slišal sem tvoj glas v vrtu, pa sem se zbal,
 Raz 12,2 ker sem nag, in sem se skril.« ¹¹Pa je rekel: »Kdo ti je povedal, da si
 nag? Ali si mar jedel od drevesa, od katerega sem ti prepovedal je-
 sti?« ¹²Adam je rekel: »Žena, ki si mi jo dal za družico, mi je dala od
 drevesa in sem jedel.« ¹³GOSPOD Bog je tedaj rekel ženi: »Zakaj si to
 storila?« Žena je rekla: »Kača me je zapeljala in sem jedla.« ¹⁴GOSPOD
 Bog je tedaj rekel kači:

»Ker si to storila,
 bodi prekleta med vsemi zvermi
 in med vsemi živalmi polja.

Po trebuhu se boš plazila
 in prst jedla
 vse dni svojega življenja.

¹⁵Sovraštvo bom naredil med teboj in ženo
 in med tvojim zarodom in njenim zarodom.

On ti bo strl glavo,
 ti mu boš strla peto.«

¹⁶Ženi pa je rekel:

»Zares, mnogo težav ti bom dal pri tvoji nosečnosti,
 v bolečinah boš rojevala otroke,
 in vendar boš hrepenela po svojem možu,
 on pa ti bo gospodoval.«

7 spoznala sta, da sta naga: kar sta mož in žena spoznala, se jima je zdelo nekaj nedostojnega. V zavedanju svoje nagote se že kaže nered, ki ga je greh vnesel v harmonijo stvarstva. **15** Ta vrstica ugotavlja temeljno sovraštvo med kačo in človeštvom, kaže pa na končno zmago slednjega. Velja za »protoevangelij« ali prvo zarjo odrešenja. Grški prevod začčenja zadnji stavek z moškim zamkom in te zmage ne pripisuje potomstvu žene na splošno, marveč enemu od sinov te žene. Tako je zasnovana mesijanska interpretacija, ki je navzoča že v stari judovski tradiciji, nato pa povzeta pri mnogih cerkvenih očetih. V ideji Mesija ima svoje mesto tudi njegova mati, tako je mariološka razlaga latinskega prevoda *ipsa conteret* v Cerкви postala tradicionalna. **16** Krivca zadene

Božja obsodba. Tako je življenje moža in žene močno prizadeto. Žena, mati in soproga, in mož, delavec, občutita posledice svojega prestopka. Obstaja globoko pojmovanje posledic prestopka. Človekov greh je sprevergel red, kakršnega je postavil Bog. Žena, ki je moža zapeljala, ni več njegova družabnica in njemu enaka (2,18-24), marveč ji mož gospoduje in si jo podvrže. Mož pa se mora truditi, da iz sovražne zemlje, ki se ne kaže več kot Edenski vrt, pridelava, kar je potrebno za življenje. Te težke razmere so usoda človeškega bitja potem, ko se zoperstavi Bogu. Nauk o podedovani krivdi bo pojasnil Pavel, ki bo vzporejal solidarnost vseh v Odrešeniku Kristusu in v grešniku Adamu (Rim 5).

¹⁷Adamu je rekel:

»Ker si poslušal glas svoje žene
in jedel od drevesa,
o katerem sem ti zapovedal in rekel:

»Ne jej od njega,«

naj bo zaradi tebe prekleta zemlja.

V trudu se boš hranil od nje vse dni svojega življenja,

¹⁸trnje in osat ti bo rodila,

jedel boš poljsko rastlinje.

¹⁹V potu svojega obraza

boš jedel kruh,

dokler se ne povrneš v zemljo,

kajti iz nje si bil vzet.

Zakaj prah si

in v prah se povrneš.«

²⁰Adam je imenoval svojo ženo Eva, ker je postala mati vseh živih. ²¹Gospod Bog je naredil Adamu in njegovi ženi suknji iz kože in ju oblekel. ²²Potem je rekel Gospod Bog: »Glej, človek je postal kakor eden izmed nas, ker pozna dobro in húdo. Da zdaj le ne stegne svoje roke in ne vzame tudi od drevesa življenja, da bi jedel in živel večno.« ²³In Gospod Bog je odpravil človeka iz edenskega vrta, da bi obdeloval zemljo, iz katere je bil vzet. ²⁴Izgnal je Adama in vzhodno od edenskega vrta postavil kerube in meč, iz katerega je švigal bliskajoč plamen, da bi stražili pot k drevesu življenja.

Kajn in Abel

4¹Adam je spoznal svojo ženo Evo. Spočela je in rodila Kajna. Re-
kla je: »Dobila sem moža po Gospodu.« ²Nato je rodila njegovega

20 *Eva*: ljudska etimologija ime Eva, *havváh*, razlaga s korenem *hajáh*, »živeti«; odtod *mati vseh živih*. **22** Grešni človek se je povzdignil za sodnika med dobrim in zlim (2,17+), kar pritiče le Bogu. – *drevesa življenja*: drevo življenja je bilo omenjeno v 2,9 poleg drevesa spoznanja dobrega in hudega. Človek ne sme jesti njegovega sadu, zato je Bog postavil stražo ob vhodu v vrt (v. 24). To je vzporedna tradicija z drevosom spoznanja dobrega in hudega. Ravna pa se po ideji, da je iskanje nesmrtnosti vpisano v človeško srce, a zunaj njegovih možnosti. Nesmrtnost je milost, ki bo odmevala v Božji besedi, ko se dopolni čas. Edenski vrt, izgubljen po človekovi krivdi, je podoba raja, ki bo ponovno najden po Božji milosti. **24** *bliskajoč plamen*: stražarji ob vratih raja niso kerubi z bliskajočim se mečem (podoba, sposojena iz babilonskih in asirskih podob), marveč bolj kerubi in bliskajoč plamen. Oddaljitev od raja pomeni oddaljitev od Boga, saj se je v vrt, kamor je bil postavljen človek (2,15), Bog sam prihajal hladit ob dnevnem vetriču (3,8).

4¹⁻²⁴ Pripoved v vrsticah 1-16 in rodovnik v vrsticah 17-26 spadata v jahvistično tradicijo. Pripoved govori že o nekoliko razviti civilizaciji: na verskem področju že obstaja darovanje sadov (morda prvencev) zemlje in živali (v. 3-4). Govor je tudi o ljudeh, ki bi utegnili ubiti Kajna, in o logiki krvnega maščevanja (v. 14-15). Ta pripoved se v izvirni obliki gotovo ni nanašala na otroke prvega človeka, ampak na prednika, od katerega prihaja ime Kenéjcev (Kajnovcev; prim. 4 Mz 24,21+). Če jo prenesemo na izvor človeštva, dobi splošen pomen. Na eni strani sta Abel in Kajna predstavnika dveh načinov življenja: stalno naseljeni obdelovalec zemlje in nomadski pastir. Na drugi strani pa ta dva brata posebej borbena človeka s človekom. Poleg človekovega upora Bogu obstaja tudi nasilje »brata« nad »bratom«. Dvojna zapoved ljubezni (Mt 22,40) bo pokazala temeljne zahteve Božje volje. **1** *Dobila sem moža po Gospodu*: izraz radosti prve žene, ki je iz podložnice svojega moža postala prva mati člo-

17
Iz 11,6+
Oz 4,3+
† Rim 8,20
18
Heb 6,8
19
1Mz 2,7
Job 34,15
Ps 90,3;
104,29
Prd 3,20;
12,7
20
† Rim 5,12
22
1 Mz 2,17+
Raz 2,7
24
† Raz
22,1sl.14

4
2
1 Mz 3,23

SLOVAR TEMATSKIH OPOMB

To ni slovar konkordanc, izrazov ali pojmov, ki bi bil namenjen iskanju, prav tako ni popoln teološki slovar. Njegov namen je pomagati razumeti resnično sporočilo Svetega pisma s tem, ko daje osnovno orientacijo pri branju besedila in napotuje na pomembne odlomke o nekaterih izbranih temah, pojmi, simbolih in idejah. Je komplementarne narave: kar sistematično obravnava svetopisemsko besedilo sámo ali posebni uvodi, se tu ne ponavlja. Slog je preprost, vsako geslo je obravnavano sistematično (če je to mogoče); gesla so razporejena po abecednem redu in vsebujejo napotila. Slovar skuša nadomestiti množico razpršenih opomb, ne pa komentarja. Dvajset vrstic na temo veselja ali vode ali spreobrnjenja je tako koristnih kot štirideset opomb, ki so navedene na različnih mestih. So v pomoč tistim, ki želijo vedeti več, bralca pa ne motijo.

A ABRAHAM

NZ: Govori o njegovem naravnem potomstvu (Mt 3,8 in Jn 8,39). Zgled vere brez 7 del (Rim 4), vere = upanja (Heb 11,8-19), del, navdihnjenih iz vere (Jak 2,21-23). »~ovo naročje« je priljubljeno mesto na 7 nebeški gostiji, poleg (ker so imeli navado jesti leže na posteljah).

ADAM

SZ: Občno ime, ki pomeni človeka, in lastno ime prvega človeka po 1 Mz 2-3. »Adamovi otroci« je skupno in generično ime za ljudi. Izraz »Adamov sin« lahko označuje človeka, saj je priimek navadno izražen s formulo »sin nekoga«; poimenovanje človeka z izrazom »Adamov sin« kaže na opuščanje priimka in na vrnitev k njegovi izvorno človeški naravi; tako na primer v Ezekielu. V apokaliptični literaturi nastopa »sin človekov«, se pravi človek, ki se razlikuje od drugih alegoričnih (ali simbolnih) likov in ob koncu opisa od Najvišjega prejme kraljevi naziv in oblast (Dan 7).

NZ: Lk 3,38 Jezusov rodovnik izpeljuje vse od Adama. Ef 5,25sl. lika Adama in Eve navaja kot simbol zakona med Kristusom in Cerkvijo. Rim 5 Adama predstavlja kot nasprotje Kristusa. Kol 1,15 morda nakazuje na prvega človeka v imenu »prvorojenec«. Dobe sedni izraz »sin človekov« se zdi kalk semitizma *ben 'adám* = sin Adama, tj. Sin človekov (po Ezekielu). 7 Človek, Eva.

Amen

NZ: Hebrejski izraz, ki se uporablja za uvajanje Jezusovih besed, včasih podvojen: »zagotavljam vam«. Kot vzklik ali odgovor; na koncu knjige ali pisma (1 Kor 14,16; Raz). Kristus je amen Boga, njegov pritrilni in dokončni odgovor (2 Kor 1,20; Raz 3,14).

Angel

SZ: Hebrejski izraz (in grški prevod) pomeni poslanec; Bog si lahko za poslanca izbere vetrove (Ps 104,4), kralj lahko nastopa kot Božji angel (2 Sam 14,17); lahko velja za preroka (Sod 13,6). Ponekod se izraz »Gospodov angel« uporablja, ko se prikaže Gospod, včasih pa, ko gre za posrednika. Lahko bi rekli, da Gospod govori in da se prikaže njegov angel; tako se izognemo trditvi, da se prikazuje Bog sam (prim. Sod 6,12sl.). Večinoma opravlja naloge sla, a izvršuje lahko tudi ukaze (npr. 2 Kr 19,35); je zaščitnik (Ps 91) ali kaznovalec (2 Sam 24). SZ poleg tega govori tudi o vrsti nadčloveških bitij, ki so nekako del božanskega sveta in bi jih sami poimenova-

li angeli. Imenujejo se »Božji sinovi« (= božanska bitja) ali »Božji svetniki«; so del nebeškega dvora (1 Kr 22,19sl.; Job 1) in vojske (Joz 5,14) ali tabora (1 Mz 32,1-2); njihove obredne funkcije se kažejo bodisi v vlogi posrednikov (1 Mz 28) bodisi, ko so povabljeni k slavljenju (Ps 103,20; 148,2). Kerubi in serafi so nadčloveška bitja, ki imajo obliko različnih živali in služijo Bogu v njegovem bivališču, v raju (1 Mz 3,24), na nebu (Ps 18,11), v templju (1 Kr 6,23) ali tako, da nosijo njegov prestol (Ps 99,1); gl. tudi Ezk 1 in 10 ter Iz 6. V SZ se za ta bitja ne uporablja izraz angeli. V poznejših besedilih nastopajo angeli z osebnimi imeni: Gabriel (Dan 8–9), Rafael (Tob), Mihael (Dan 10).

NZ: Angel pomeni poslani, sel, poslanec. Sopomenke: sveti, legije, blaženi. V službi Boga (Raz); v službi Jezusa (Mr 1,13vzp.; Lk 22,43). V službi ljudi: v sporočilih, 7 sanjah, 7 prividih, v človeški podobi: še posebej v pripovedih o otroštvu in vstajenju. Vrste (1 Kor 15,24; Kol 1,16); nadangel (Jud 1,9). Naloge in področja v Raz: angel vetrov, vode. Imena: Gabriel (Lk 1,19–26), Mihael (Jud 1,9; Raz 12,7). Morda označujejo škofo ali voditelje Cerква v Raz 1–2. Zli angeli: grešni (Jud 1,6; 2 Pt 2,4); boj (Rim 8,38; Ef 6,12). 7 Posrednik.

Antikrist

NZ: Je sovražna moč ali tekmeč Mesija = Kristusa, s predniki v Gogu (Ezk 38–39), oseba iz Dan 8,23–25 in drugi. S tem imenom se pojavljuje v 1 Jn 2,18; 4,3 in 2 Jn 1,7; pripada zadnjemu obdobju, zatira, zavaja in preganja, je eden. Nasprotno Mr 13,22 in Mt 24,24 omenjata več lažnih mesijev. 2 Tes 2,3–12 govori o tekmeču in ga opiše. V isto kategorijo sodita dve zveri morja in zemlje iz Raz 13.

Apostol

NZ: Jezusov učenec. Dvanajst je predstavnikov, ki so poslani. Poslani: izbrani za poslanstvo (Mr 1,17), da bi bili z njim (Mr 3,14); z močjo in nalogo, da oznanjajo. Dokončno poslanstvo (Mt 28,16sl.; Jn 21,15–17). Predstavniki Kristusa (Mt 10,40; 11,1). Pavel ironizira z velikimi apostoli in polemizira s psevdopostoli (2 Kor 11,5,13; 12,1). Skupini se potem pridružita Matija (Apd 1) in Barnaba (Apd 14,14). 7 Pričevanje, Oznanjevanje, Čudeži, Cerkev.

Aramejščina

NZ: Jezik, ki se je splošno uporabljal v Palestini v Kristusovem času. Na križu Kristus navaja Ps 22 v aramejščini (ki jo evangelist posplošeno imenuje hebrejščina) (Jn 19,20). Aramejščina vpliva na besedila evangelijev prek 7 targuma in ustnega 7 izročila. Rekonstrukcija izvorne aramejščine omogoča razrešitev nekaterih težav z 7 razlago.

Aron

SZ: 7 Duhovništvo.

Artemida

NZ: Azijska boginja rodovitnosti in plodnosti. Častijo jo v Efezu (Apd 19).

Asirija

7 Narodi. 7 Uvod h Kr in Nah.

B**BÁAL**

↗ Lažni bogovi.

BABILON

NZ: Govori o Babilonu, simbolni prestolnici boja proti Bogu ter proti ↗ Jagnjetu in njegovim, in opiše njegov dokončni padec (Raz 18). V istem smislu Rim imenuje Babilon (1 Pt 5,13). ↗ SATAN.

BALAÁM

NZ: V judovskih legendah, bolj kot v samem svetopisemskem besedilu, se Balaám pojavlja kot primer lažnega nauka in napeljevanja k zlu (2 Pt 2,16; Jud 11; Raz 2,14).

BEELZEBÚL

NZ: Eno od imen hudiča oziroma vodja hudih duhov (Lk 11,15-19); žali Jezusa (Mt 10,25). Izvorno ime Báal Zebúl, hudobno spremenjeno v Belcebúb in Beelzebúb. ↗ SATAN.

Beseda

SZ: Človeškemu jeziku ni posvečeno veliko izrecnih razmišljanj. 1 Mz 2 govori o prvem poimenovanju Adama, 1 Mz 11 ponuja razlago o raznolikosti jezikov. Jeziku se pripisuje izjemen pomen, zato modrostne knjige in zakoniki vztrajajo pri resnicoljubnosti in svarijo pred grehi obrekovanja. Božja beseda napolnjuje SZ, ob končnem razmisleku pa je SZ v celoti Božja beseda. Če uporabimo shemo ↗ zaveze, ločimo: besedo, ki pripoveduje, besedo, ki ukazuje, ter takšno, ki izreka grožnje ali obljube. ↗ Preroki pri razlagi zgodovine uporabljajo prvo vrsto besede; pri izrekanju konkretnih ukazov uporabljajo drugo vrsto besede; pri prerokovanju obsodb in pri svojih obljubah, celo pri eshatološki, uporabljajo tretjo vrsto besede. Beseda je v zgodovini dejavna in učinkovita: pride, se uredniči; prek človeka ali kljub njemu. Če je zapisana, lahko doseže prihodnje rodove. V pripovedih nekaterih avtorjev (predvsem pri avtorjih duhovniške šole) Bog govori, saj želijo pisci s tem ponazoriti, kako je posegal v zgodovino. ↗ Govor.

NZ: a) Božja: najprej se navaja SZ (Rim 13,9; Raz 17,17). Je oznanjanje vesele novice (Apd 4,29; Flp 1,14); sporočilo ↗ resnice (Ef 1,13), življenja (Flp 2,16), pristno (1 Tes 2,13), je moč (1 Kor 1,18), je svobodna (2 Tim 2,9) in sodi (Heb 4,12). b) Jezus je Beseda (Jn 1,1,14; 1 Jn 1,1; Raz 19,13); njegova beseda ima ↗ oblast (Mt 7,29), je Očetova (Jn 6,68), je Božja (Heb 1,2).

Blagor

NZ: Tradicionalna literarna oblika blagrovanja. Pomemben del Kristusovega oznanila (Mt 5 in Lk 6, vrednote, sreča namesto zapovedi in prepovedi). Razširjeni na tiste, ki verujejo (Jn 20,29), na tiste, ki upajo (Mt 24,46). ↗ Marija in Elizabeta (Lk 1,45-48), Jezusova mati (Lk 11,27). Okoliščine: preizkušnja (Jak 1,12), ↗ trpljenje (1 Pt 3,14); eshatološka gostija (Lk 14,15); ↗ Jagnjetova poročna gostija (Raz 19,9).

Blagoslov

SZ: Ko človek »blagoslavlja« Boga (psalmi), slavi njegova dela ali se zahvaljuje za njegovo dobroto. Ko Bog blagoslavlja človeka, mu na različne načine izkazuje dobroto. Podarja mu plodnost, ki so je deležne tudi živali; mir; blaginjo itd. Psalm 134 izraža dinami-

ko blagoslova, ki se giblje od človeka k Bogu in od Boga k človeku. Človek lahko izreče blagoslov: to je naloga duhovnika (4 Mz 6) ali kralja (1 Kr 8); tudi očeta ali očaka, še posebno pred smrtjo (1 Mz 9,26-27; 5 Mz 33). Človek lahko prenaša ali posreduje blagoslov (1 Mz 12; 30,27; 39,5). ↗ Zaveza vsebuje seznama blagoslovov in prekletstev kot plačilo za izpolnjevanje zapovedi (5 Mz 27-28; 3 Mz 26).

NZ: Boga človeku; je učinkovit, daje darove in sposobnosti (Ef 1,3; Mt 25,34; 1 Pt 3,9). Kristusa učencem, poslovlilni (Lk 24,50-53). Jezusa Očetu, nad kruhom (Mt 14,19; Lk 24,30). Človeka Bogu: izraža čaščenje in hvaležnost (Mr 14,61; Rim 1,25; Jak 3,9). Ljudstva Mesiju, vzklikanje (Mt 23,39, cvetna nedelja). Enega človeka drugemu, ko mu želiš dobro ali ga blagruješ (Heb 7,1-7; Lk 2,34, Simeon); preganjalcem (Lk 6,28; Rim 12,14). ↗ Odušičanje.

Bog

SZ: Hebrejska množina *Elohím* ni imela takšnega filozofskega pomena kot danes; lahko je rabila za poimenovanje nadčloveških bitij ali se je uporabljala kot pridevniški presežnik. Hebrejci preidejo od nekakšnega henoteizma k pravemu monoteizmu. Henoteizem ne zanika obstoja drugih bogov, jih pa za Izraela izključuje (5 Mz 32,8; 4,19; Sod 11,24). Iz 40-55 vztrajno in z različnih vidikov razvija idejo monoteizma. Bog je občno ime, lastno ime Izraelovega Boga pa je YHWH (danes velja prepričanje, da se je besedo izgovarjalo Jahve, kar prevajamo z izrazom Gospod). Jahve ima tudi druga imena in nazive, *El Šadáj* (2 Mz 6,3, kar se na osnovi domnev tradicionalno prevaja Bog Mogočni), *Eljón* (= Najvišji). Zgodovina in obredje mu prineseta še veliko drugih poimenovanj ali pridevkov: stvaritelj ali stvarnik; rešitelj, odrešitelj, ki je izpeljal (ljudstvo), ki daje; živi, sveti, pravični, večni; maščevalec. Bog svoja poimenovanja navaja v 2 Mz 34,6: »Gospod, usmiljen in milostljiv Bog, počasen v jezi in bogat v dobroti in zvestobi«. Ker je edini, je poseben in ljubosumen, obenem pa tudi vesoljen. SZ dosledno poudarja osebno in dejavno naravo Boga. Ima lastno, osebno ime, ki ga oznani, da bi ga po njem klicali in se nanj obračali. Je gospod in nosilec zgodovine, ki jo pozna in napoveduje, načrtuje in uresničuje; ni brezbrizen ne nepristranski, prav posebno poskrbi za šibkega, nemočnega, zatiranega. Presega čas in prostor ter človeško domišljijo in razum (Ps 139). *Upodabljanje Boga*. Bog razkrije svoje ↗ ime, a svari pred sramotenjem svojega imena, slišati je njegov glas in besede, svoje ↗ podobe pa ne pokaže ter prepove, da bi ga upodabljali. Namesto tega ustvari SZ pester seznam literarnih upodobitev Boga, vseh bolj ali manj po podobi človeka; to opravičuje s 1 Mz 1, kjer je zapisano, da je človek podoba in podobnost Boga, kar je ključno za branje celotne SZ: je oče, pastir, branitelj, se zbudi, pride, se spusti, usede; ima obraz, oči, ušesa, usta, roki; je ljubeč, razsrjen, ljubosumen, jezen ... To potrebno in nezadostno izrazje je dopolnjeno z zanikanjem meja prostora, moči in vedenja ter s priznavanjem svetosti.

NZ: a) Isti kot v SZ (monoteizem): Bog očetov (Apd 3,13), Abrahama, Izaka in Jakoba (Mt 22,32), Izraela (Mt 15,31). Ohrani svoje stroge in zahtevne lastnosti (Mt 11,21; 12,41), prilika o služabniku (Mt 18,23-33, sodba Mt 25). b) Nova podoba v NZ je podoba ↗ Očeta: najprej Jezusa, ki v tretji osebi lahko uporablja sopomenke, v drugi osebi pa ga imenuje Oče (samo v navedku iz Ps 22). Očetovstvo se razširi na druge (Mt 5,45). Odtod vidik dobrote, sočutja,

zastonjskosti, ljubezni (Jn 3,16; Rim 5,8; 8,32; Tit 3,4); je ljubezen (1 Jn 4,8). Včasih se Bog nadomesti z Nebesi ali s pasivno teološko \nearrow Trojico.

Bogastvo

SZ: Bogastvo je dobrina, ki jo Bog obljublja očakom oziroma ljudstvu v blagoslovih zaveze. A to ni edina dobrina, saj obstajajo tudi druge, odličnejše, zlasti Božja naklonjenost (Ps 4; 73). Bogastvo lahko človeka zavaja v slepo zaupanje (Ps 62), celo v neko imanentno pojmovanje ciklusa pridobivanja in porabe (5 Mz 8). Obsoja se predvsem kopičenje dobrin, pridobljenih kot plen (Am, Mih); tudi kralj je zaradi kopičenja dobrin tarča prerokovih napadov (Iz 3), čeprav pri nekem dvornem zgodovinarju vzbuja občudovanje (1 Kr 5). Pridigar dosledno graja željo po bogastvu, Prg 30,7-9 pa pravo mero postavlja med bogastvo in \nearrow revščino.

Bogokletje

SZ: Gre za zaničevanje ali sramotenje Boga, njegovega imena, slovesa, lastnosti, značilnosti; navadno je ustno izraženo, v širšem smislu ali vključno pa lahko tudi z dejanjem (Job 1,11). Značilno zanj je, da se Bogu odreka pozornost ali delovanje v človeških zadevah (Ps 10,11; 94,7); grozi se mu (Iz 10,10sl.); prelomi se zaveza (5 Mz 31,20); zaničuje se njegovo dobro ime (1 Sam 3,13). Za bogokletje je predvidena smrtna kazen (3 Mz 24,10-16). \nearrow Ime.

Bolečina

\nearrow Trpljenje.

Bolezen

SZ: Je neizogibna, zato se je Izraelec toliko bolj boji, kolikor bolj so mu neznani njeni fizični vzroki; na slepo postavlja diagnozo, zgolj iz rabe pozna zdravila za nekatera bolezenska stanja. 3 Mz 13 vsebuje opis za prepoznavanje kožnih obolenj, povezan s čaščenjem in družabnim življenjem (verjetno so te bolezni veljale za bolj nalezljive). Predvsem ob epidemijah so si bolezen razlagali kot delovanje zlih duhov (Ps 91,6), Satana po Jobovem pripovedovanju. Pogosto se bolezen kot kazen ali preizkušnja pripisuje Bogu: Bog »prizadene/udari« (1 Mz 12,7; 1 Sam 5, 6-12; 2 Kr 15,5). Obstaja veliko psalmov bolnikov: Izraelec moli, priznava svoje grehe, sprejme bolezen kot kazen, prosi za ozdravitev (Ps 6; 31; 32; 38; 41). Z boleznijo je pogosto povezan družbeni vidik: izmikanje bližnjih, sovražnost tekmecev. Izaija zdravi z ustaljenim zdravilom (Iz 38,21). Sirah svetuje glede zdravnika (Sir 38,1-15). Bog zdravi tudi smrtonosne bolezni (Ps 30,3sl.; 103,3; 107,17-20); v zadnji dobi bo ozdravil tudi telesne hibe (Iz 35).

NZ: Skoraj vedno se omenjajo kot priložnost za čudež. So od rojstva ali nalezljive, naravno ozdravljive ali neozdravljive; nekatere povzročajo obredno nečistost, npr. kožne bolezni in krvavitve; nekatere se pripisujejo delovanju \nearrow demonov ali hudih duhov. Lahko veljajo za kazen, posledico \nearrow greha (Jn 5,14). Jak 5,15 omenja \nearrow maziljenje bolnikov.

Božji načrt

NZ: Odrešenje kot celota se razume kot Božji načrt, pripravljen vnaprej, ki se izpolni z delovanjem človeške svobode. Določeni so obdobja, osebe, dogodki, usode. Nekateri so napovedani veliko prej,